

Wat is zijn beteekenis geweest voor ons vaderland en volk? Dit wordt in hoogster instantie bepaald door de beginselen, die hem dreeven en die zijn werk ook als magistraat regeerden.

En dan moet gezegd, dat hij een zoon der Renaissance was, geen kind der Reformatie. Hij was een libertijn, een humanist.

Men heeft gewezen op zijn verdraagzaamheid, en dit uiteraard in tegenstelling met de felle Calvinisten zijner dagen, aan wie de hooghartige humanistische regenten zeer het land hadden.

Welnu, die tolerantie is zeker de hoogmoedigste vorm van het ongeloof. En dat is het, wat Vinet zeer goed had begrepen.

Hooft wilde geen strijd over de religie. Hij was daaromtrent tamelijk, misschien zelfs niet eens gematigd onverschillig.

Hij prees Hendrik der Vierden van Frankrijk, die een paar malen van religie veranderde, ter wille, zooals het dan bij Hooft heet, van zijn volk.

Vinet, deze individualist bij uitnemendheid, was van oordeel, dat elk mensch geroepen was zijn overtuiging te manifesteren.

Nu valt die roeping te betwijfelen, want de mensch kan niet geroepen zijn dwaas en ongeloovig te denken, en daarenboven daar ook nog van te spreken. Maar van de vrijheid zei Vinet mooie dingen. Het woord tolerantie, dus zeide hij, wijst op een zeer onvoldoend palliatief, een verborgen remedie in tijden van verdrukking en fanatisme. Haar tegenwoordigheid is de afwezigheid van de vrijheid en, hoe schoon zij ook schijnt, zij is een inbreuk op de rechten der menschheid.

Ongelukkig een volk, dat voor de noodzaak der prediking de tolerantie inroept.

Zelfs een Mirabeau was dit met hem eens. Want hij wees er in de dagen der Fransche revolutie op, dat wie tolereert ook mag weigeren. De verdraagzaamheid van den libertijn evenals van den lateren liberaal was niet dan hoogmoed. Hij stond met zijn denkbeelden zoo hoog en onaantastbaar, dat hij het zelfs kon verdragen, dat het spreken van anderen vrij was, als dit, waar het de prediking van het Woord Gods in waarheid betrof, maar gematigd geschiedde. Eigenlijk was het publiek terrein daartoe niet geschikt. Waart gij maar een stille partij, als Thorbecke tegen Groen zei. En Thorbecke heeft de vervolging der Afgescheidenen verdedigd.

Terwijl Groen de rechten der Reformatie van zijn dag verdedigde, wat wij van Antirevolutionaire staatslieden van dezen dag nog niet vernamen.

De Amsterdamsche humanistische regenten wilden den Calvinistischen predikanten gaarne een slot op den mond leggen, en wij hebben in onze schooljaren allicht te veel van Vondels satyren geslikt, om het spreken en doen dier predikanten juist te waardeeren.

De huidige socialistische democraten, die den aristocraten Hooft zoo hoogelijk eerden, behoorden niet te vergeten, hoe een ds Smout, die uit Amsterdam werd verjaagd, juist opkwam voor de rechten van den gemeenen man, waarvoor Hooft geen ander woord had dan „heffe des volks" en het „grauw". Vooral, als het

getrouwe kerkmensen betrof.

En zie, wat is nu het merkwaardigste in de herdenking van Hoofts sterfdag?

Deze zoon der Renaissance, die de verheffing van den autonomen mensch door zijn hooge rede begeerde, maar tegelijk de hooghartige regentenzoon, die het gewone volk voor niets achtte als het er op aankwam, werd nu met veel eerbetoon herdacht juist door de Amsterdamsche socialistische geleerden.

Het was prof. Donkersloot, die onderscheidingen uitreikte, en de zeker zeer bekwame historicus, maar historisch-materialist, prof. Romein hield de herdenkingsrede, en riep zelfs den geest van Hooft op, om in het midden van het hooft gezelschap te willen zijn.

En met eeredoctoraten werden onderscheiden een socialistisch volksman en staatsman als Camiel Huysmans, en de zeer begaafde communistische dichteres Mevr. Roland Holst.

Prof. Romein sprak van „kerkvaders" van het socialisme.

Ik bedoel hier niet de minste critiek op zulke onderscheiding te leveren.

Camiel Huysmans is een bekwaam man en Mevr. Roland Holst een dichteres van groot formaat, al is zij niet de allergrootste van dezen dag, zooals zij werd gehuldigd.

Maar wat ons moet treffen in dit alles is, hoe het beginsel der paganistische Renaissance doorwerkt, dat den voornamen mensch autonoom verklaarde, die genoeg had aan zijn eigen rede, welke alles zou beheerschen.

Wij zouden Hooft een man der revolutionaire beginselen kunnen noemen, want de verklaring van de autonome rede is revolutie, opstand tegen den soevereinen God. Maar dan tevens gemeten naar het karakter der revolutie van deze dagen uitermate conservatief.

En zie, de lieden van het proletariaat huldigen dezen aristocraten. En de communistische dichteres wordt erkend als tot zijn geestelijke nazaten te behooren.

Zeker, Hooft werd niet gehuldigd, omdat hij het gemeene volk rapaille achtte. Hij werd geprezen om de beginselen, die hij predikte. Hij was de libertijn der zeventiende eeuw, en deze werd allengs, want beginselen werken door, de bolsjewist van de twintigste. Waarbij wij niet mogen vergeten, dat het socialisme en communisme, als zij alles hebben omgekeerd, weer een trotsche bovenlaag vormen, die zegt namens het volk te regeren, maar er in werkelijkheid van uit even groote hoogte op neer ziet als Hooft zulks deed.

De gesmade calvinistische predikanten kwamen, als zij zich in den politieke strijd mengden, op voor de rechten van het gewone volk. De humanistische regenten deden hun best het recht der kerk, doch ook de rechten en vrijheden van het volk te knotten.

De antithese blijft de eeuwen door dezelfde en in telkens feller mate duidelijk zichtbaar.

De hulde van den socialist voor Hooft bewijst, hoe eenzelfde beginsel de antichristelijke krachten drijft. Het gaat in wezen tegen den Christus der Schriften, den Koning der kerk en den Koning der koningen. Het

socialisme is een tegen-religie. En zoo ziet prof. Romein in Hooft ook een „kerkvader".

Het is niet verkeerd, dat Hooft's grote gaven, die God hem schonk, worden herdacht.

Maar de zonen van Calvin mogen niet vergeten, wie hij werkelijk was en kunnen in de wijze der herdenking een teeken des tijds zien, dat ons op zeer ernstige wijze den nood onzer dagen toont.

Ik kom nu tot Vinet.

Misschien zal iemand zeggen: daar hebt ge nu toch een man, die den Christus der Schriften eerde, en Hem leerde kennen als zijn Verlosser en Heere.

Groen van Prinsterer, die groot bezwaar had tegen de beschouwingen van Vinet over den staat, zegt van hem in zijn „Ongeloof en Revolutie": „een geloovig en ootmoedig christen, die een eersten rang onder de nuttige leden der Kerk en onder de sierraden der Fransche letterkunde bekleedt".

Dit laatste is stellig het geval.

Maar het diep tragische van deze groote figuur was juist, dat hij het eerste, althans in zijn geschriften, niet was. Vinet was, als hij sprak van het door hem zoo hoog geroemde christendom, niet dan een valsche profet.

Het spreekt vanzelf, dat hier niet geoordeeld wordt over zijn staat.

Zijn laatste woorden waren: o God, ontferm U mijner, en wie zou niet van harte hopen, dat God hem genadig is geweest, zooals wij allen door genade leven.

Maar wij moeten hetgeen Vinet schreef onderwerpen aan het oordeel der Schrift. Het Woord Gods en de goede belijdenis van de kerk der Reformatie, waartoe hij wilde gerekend worden, bieden hier de eenig juiste maat.

En Vinet heeft misschien zijn kostelijkste woorden geuit, als hij sprak over de waarheid.

Vinet heeft in de schoonste taal de voornaamste waarheden der Schrift in wezen steeds verworpen. En dit trad helaas inzonderheid in zijn laatste dagen op den voorgrond, toen hij den nieuwen druk van enkele zijner beste werken zoo corrigeerde, dat zelfs de bekende termen van het christelijk geloof, die hij voorheen steeds gebruikte, werden geschrapt.

Dat is nog wel het meest tragische in de geschiedenis van dezen zoo sympathieken, genialen man.

Prof. Honig vertelt in de „Christelijke Encyclopaedie" van zijn bekeering, en zijn hoop alleen op het verzoenend bloed van Christus. Indien dit ooit zoo bij hem was, dan keerde hij zich later, evenals zijn leerling Scherer, tot de verloochening van de Christelijke waarheden. Het is zeker hard dit te moeten zeggen, maar de waarheid gaat boven alles.

Hoe gaarne zou ik van iets anders gewagen, want jaren lang behooren de werken van Vinet, inzonderheid die over de Fransche literatuur tot die boeken, die ik lees en herlees. Altijd weer met een intens genot.

Vinet was een genie, en als men hem leest, treft ons telkens weer de schittering van zijn geest, als vuurvonken opspattend van elke bladzijde.

red". Wie het eens is met dat woord, dat ook onze Groen van Prinsterer zoo gedurig met instemming overnam, die bedenke, wat er dus wel volgen moet, wanneer onze natie zal geleerd hebben, haren Doop te miskennen en gering te schatten; en hij doe in deze wat zijn hand vindt om te doen".¹²⁾

Ook dr. Kuiper wees meermalen op Wormser, vooral denkende aan diens „Kinderdoop".

Midden in de felle debatten der negentiger jaren over den doop vinden we b.v. een ontboezeming als deze: „Gelijk geheel natuurlijk is, rijzen er, hoe meer men over den heiligen doop gaat nadenken, steeds meer allerlei vragen op, die betrekking hebben op bijzondere twijfelachtige gevallen. Nu is het op zichzelf reeds een voordeel, dat men tegenwoordig zoo veel meer dan vroeger over den heiligen Doop nadenkt. De oude Wormser zou er den Heere voor danken".¹³⁾

En later, in een zeldzaam mooi artikel, waarin Kuiper zijn lezers opwekt om toch vooral vóór alle dingen den bloei van de geïnstitueerde Kerk te bevorderen, glijden zijn gedachten als vanzelf weer naar Wormser. Waarschijnlijk wijst Kuiper n.l. naar den Reveil, die de vrucht van al zijn arbeid zou hebben te niet zien gaan, indien hij niet in kerkelijke banen was geleid: „Immers de mannen van den Reveil hadden voor „de Kerk" geen oog, beschouwden de kerk als een te missen vorm, en stonden in het algemeen onder den invloed, die uit Frankrijk, Zwitserland, en vooral uit Engeland herwaarts overgenomen, voor den kinderdoop de rechte waardeering miste. Maar de oude Wormser stultte dit door zijn kloek geschrift over den Doop en Groen hechte er aanstands zijn zegel aan".¹⁴⁾

Het moet wel een buitengewoon boek zijn, dat mannen van een geestelijke en wetenschappelijke statuur als Groen, Kuiper en Rutgers zoo vermocht te boeien; een „leeken-boek", dat in een vijftig jaar vijf-maal herdrukt werd!

C. V.

vensworsteling geleid, gesterkt, getroost door de realiteit van den doop, dien hij zoo diep had leeren verstaan.

Neen, het is geen wonder, dat juist Wormser een bijdrage levert in de worsteling om een Schriftuurlijke doopsbediening in de pas ge-reformeerde Kerken.

Later zal hij zijn boek schrijven, het boek, dat in den vollen zin des woords, het boek van Wormser was en blijven zal. Het is: „De Kinderdoop, beschouwd met betrekking tot het bijzonder, kerkelijke en maatschappelijke leven".

Ontroerend is het na te gaan hoe dit levenswerk van Wormser is tot stand gekomen. Vreeselijk geteisterd door de knobbelziekte — zoo schrijft zijn zoon — heeft hij er aan gewerkt. Terwijl zijn linkerhand en rechtervoet door een hevigen aanval van zijn kwaal waren aangetast heeft hij het afgewerkt. „Zoo, weken lang te bed liggend, schreef hij een goed deel van het vervolg. Een plank op bed, waarop zijn Bijbel en wat wit papier, en een potlood in de zoogenaamd gezonde hand waren voldoende om dagelijks te werken tot de koorts zich verheef".¹⁵⁾

In dit boekje heeft Wormser gegeven het beste wat hij geven kon! Al zijn grote gaven, zijn enorme bijbelkennis, zijn met heel zijn wezen vergroeide kennis van de Gereformeerde opvatting der waarheid zijn er in gekristalliseerd. Wie eenigzins op de hoogte is met het bloedarme theologische leven in het midden der vorige eeuw, met name wat betreft den doop, staat stom verbaasd, dat dit levende, warme, reformatorische boek kon geboren worden en dat nog wel in het hoofd, of liever, in het hart van een „leek".

Uitgaande van de geopenbaarde dingen en wars van iedere speculatie, schildert Wormser de groote heerlijkheid van die wonderdaad, die groote gave van Jezus Christus aan de kinderen, die we noemen met den naam van „doop". Wie deze bladzijde leest, hoort een echo van dat aangrijpende troostlied over den kinderdoop, eenmaal door Calvin „gezongen" in zijn heerlijke „Instituut".

¹²⁾ Voorrede van den derden druk van het boek; Amsterdam, 1885; p. VI.

¹³⁾ Zie Groen's Inleiding op den 2en, 3en en 4en druk.

¹⁴⁾ De Heraut; 16 Dec. 1883.

¹⁵⁾ De Heraut; 4 April 1896.

¹⁶⁾ De Heraut; 16 Jan. 1894.